

A person with short brown hair, wearing a dark grey hoodie and a dark green backpack, is seen from the side, looking out of a window. The background outside the window is dark and blurry. A large, light blue, textured brushstroke graphic is on the left side of the image, partially covering the text.

Kielelliset oikeudet kaksikielisillä hyvinvointialueilla

Johdanto

- Suomen 21 hyvinvointialueesta seitsemän on kaksikielisiä. Nämä ovat Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan, Varsinais-Suomen, Länsi-Uudenmaan, Vantaan ja Keravan, Itä-Uudenmaan sekä Kymenlaakson hyvinvointialueet. Näiden lisäksi Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä ovat kaksikielisiä.
- Kaksikielisten hyvinvointialueiden on järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuolto suomeksi ja ruotsiksi siten, että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi (laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 5 §).
- Uudistuksessa laajennetaan maantieteellistä oikeutta saada sosiaali- ja terveyspalveluja sekä suomen että ruotsin kielellä. Kaksikielisen hyvinvointialueen on tarjottava suomen- ja ruotsinkielisiä palveluja myös alueensa yksikielisissä kunnissa.

Asiakaspalvelun kieli

Asiakaspalvelua omalla kielellä

- Jokaisella on oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä yhteydenpidossa hyvinvointialueeseen. Omalla kielellä tarkoitetaan henkilön valitsemaa kieltä, eikä sitä ole sidottu äidinkieleen tai väestörekisterin asiantikieleen. Hyvinvointialueen vastuulla on varmistaa, että sen asiakkaiden kielelliset oikeudet toteutuvat ilman, että niihin tarvitsee erikseen viitata ja aiheuttamatta asiakkaalle ylimääräistä haittaa.
- Hyvinvointialueen on osoitettava palveluissaan ja muussa toiminnassaan, että se käyttää molempia kieliä. Koko henkilökunnan ei tarvitse osata molempia kieliä, mutta palveluiden tulisi olla saatavilla molemmilla kielillä.
- Hyvinvointialueen velvollisuutena on tarjota sosiaali- ja terveydenhuollossa yhtäläisiä digitaalisia ratkaisuja suomeksi ja ruotsiksi.

Tietoa omalla kielellä

- Kaksikielisillä hyvinvointialueilla yleisölle suunnattua tietoa on annettava suomeksi ja ruotsiksi. Ilmoitusten, kuulutusten, julisteiden ja muun julkisen tiedon on oltava saatavilla suomeksi ja ruotsiksi riippumatta siitä, missä ne julkaistaan, eli myös verkossa ja sosiaalisessa mediassa.
- Viranomaisen laatimien selvitysten, päätösten tai muiden vastaavien tekstien julkaiseminen ei tarkoita, että ne on käännettävä sellaisenaan. Viranomaisen on kuitenkin huolehdittava siitä, että sekä suomen- että ruotsinkielisen väestön tiedontarpeisiin vastataan.

Asiakasrekisterin tiedot omalla kielellä

- Kaksikielisellä hyvinvointialueella sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaalla on oikeus saada omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi, tieto siitä, mitä hänestä on kirjattu asiakasrekisteriin. Terveystenhuollon potilailla on lisäksi oikeus saada tiettyjä asiakirjoja omalla kielellään, esimerkiksi hoito-ohjeita, kutsuja ja tarvittaessa lääkärinlausuntoja. Mikäli nämä on laadittu suomeksi, on asiakkaalla oikeus saada käännös ruotsiksi ja päinvastoin.
- Sosiaalihuollossa päätökset palvelusta on tehtävä asiakkaan kielellä. Tällöin ei ole kysymys kääntämisestä, vaan päätös kirjoitetaan suoraan asiakkaan kielellä.

Tulkkaus tietyissä tilanteissa

- Sosiaalihuollon tulee käyttää tulkkia tai järjestää tulkkaus mahdollisuuksien mukaan, jos sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilökunta ei hallitse asiakkaan käyttämää viittoma- tai muuta kieltä tai asiakas ei vammaisuuden tai muun syyn vuoksi voi tehdä itseään ymmärretyksi.

Kielelliset oikeudet Pohjoismaiden kansalaisille

- Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisessä hyvinvointialueen on varmistettava, että Pohjoismaiden kansalaiset voivat käyttää omaa kieltään, joko suomea, islantia, norjaa, ruotsia tai tanskaa Pohjoismaisen sosiaalipalvelusopimuksen 5 artiklassa tarkoitetulla tavalla.
- Pohjoismaan kansalaisella on oikeus käyttää tanskaa, suomea, islantia, norjaa tai ruotsia ollessaan kirjallisesti yhteydessä toisen Pohjoismaan viranomaisiin sosiaalihuoltoon tai sosiaalipalveluja koskevissa asioissa. Tällaisissa tapauksissa viranomaisen on varmistettava, että kansalainen saa tarvittaessa tulkkaus- ja käännösapua näille kielille.
- Tilanteissa, joissa kielellä on suuri merkitys sosiaalihuollon ja sosiaalipalvelujen tarkoituksen saavuttamisen kannalta, hyvinvointialueen on mahdollisuuksien mukaan käytettävä asianomaisen ymmärtämää kieltä.
- Näitä säännöksiä sovelletaan myös terveystalouksien palveluihin.

Rajoitetun palvelutarjonnan riski

- Palvelua tuottavan yhtiön, jossa kaksikielisellä hyvinvointialueella tai erikielisillä hyvinvointialueilla on määräysvalta, on annettava palvelua ja tiedotettava suomeksi ja ruotsiksi toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa ja tavalla, jota kokonaisuutena arvioiden ei voida pitää yhtiön kannalta kohtuuttomana.

Hallinnon kieli

Kokousasiakirjat kahdella kielellä

- Kaksikielisen hyvinvointialueen aluevaltuuston ja aluehallituksen kokouskutsut, esityslistat ja pöytäkirjat liitteet mukaan lukien on laadittava suomen ja ruotsin kielellä.
- Tämä ei aina koske esityslistan mukana lähetettyä lisäaineistoa. Hyvinvointialueen on kuitenkin varmistettava luottamushenkilöiden mahdollisuudet hoitaa tehtäviään. Valtuutetuilla on oikeus osallistua valtuuston toimintaan riippumatta siitä, onko oma kieli suomi tai ruotsi.

Tietyt kokousasiakirjat yhdellä kielellä

Yksi kieli muissa toimielimissä, jollei alue toisin päättä

- Hallintosäännössä voidaan määrätä, että kokouskutsut, esityslistat ja muiden toimielinten liitteet on laadittava suomen ja ruotsin kielellä. Muu toimielin kuin aluevaltuusto ja aluehallitus voidaan valtuuttaa päättämään, mitkä liitteet on laadittava molemmilla kielillä.

Huomioon otettavat näkökohdat asiakirjojen kielestä päätettäessä

- Päättäessään kokousasiakirjojen kielestä hyvinvointialueen tulisi ottaa huomioon tarve taata luottamushenkilöiden mahdollisuudet hoitaa tehtäviään ja tarve vastata asukkaiden tiedontarpeisiin.

Tulkkaus ja kääntäminen hyvinvointialueen toimielimissä

Oikeus puhua ja kirjoittaa omalla kielellä

Toimielinten jäsenillä on oikeus käyttää suomea tai ruotsia kokouksessa sekä pöytäkirjaan tai mietintöön liitettävässä kirjallisessa lausunnossa tai mielipiteessä.

Oikeus tulkkaukseen

Jos jäsen ei ymmärrä suullista lausumaa, se on pyynnöstä selostettava hänelle lyhyesti suomeksi tai ruotsiksi.

Oikeus käännökseen

Puheenjohtaja on viime kädessä on vastuussa siitä, että jäsenillä on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua työhön kielestä riippumatta, ja siten myös siitä, että tekstit käännetään.

Kansalliskielilautakunta

Kaksikielisillä hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungissa on oltava kansalliskielilautakunta. Lautakunnan jäsenet valitaan hyvinvointialueen kielivähemmistöstä.

Kansalliskielilautakunnan tehtävät

Selvittää, arvioida ja lausua siitä, miten aluevaltuuston päätökset vaikuttavat kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiseen.

Tehdä aluehallitukselle ehdotuksia toimenpiteiksi kielivähemmistön palvelujen ja palveluketjujen kehittämiseksi sekä henkilöstön kielitaitovaatimuksiksi ja kielitaidon kehittämiseksi.

Selvittää, arvioida ja määritellä hyvinvointialueen vähemmistökielellä tarjottavien palvelujen tarvetta sekä seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua.

Kaksikielisillä hyvinvointialueilla, joissa ruotsi on vähemmistökieli, tehdä ehdotuksia kaksikielisten hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä ja työnjakoa koskevan sopimuksen sisällöksi, antaa sopimuksesta lausunto aluevaltuustolle sekä seurata sopimuksen toteutumista.

Kansalliskielilautakunnan kertomus ja puheenjohtajan läsnäolo-oikeus

- Lautakunnalla voi olla myös muita hallintosäännössä määrättyjä tehtäviä.
- Lautakunnan on annettava vuosittain aluehallitukselle kertomus kielivähemmistön palvelujen toteutumisesta. Aluehallitus antaa aluevaltuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin lautakunnan antama kertomus antaa aihetta.
- Lautakunnan puheenjohtajalla on läsnäolo- ja puheoikeus hyvinvointialueen hallituksessa. Helsingin kaupungissa lautakunnan puheenjohtajalla on läsnäolo- ja puheoikeus kaupunginhallituksessa siltä osin kuin lautakunta käsittelee sosiaali- ja terveyspalveluita tai pelastuslaitosta koskevia asioita.

Kansalliskielilautakunta tarvitsee henkilöstöä

- On tärkeää varmistaa, että kansalliskielilautakunnalla on todelliset mahdollisuudet vaikuttaa hyvinvointialueen päätöksentekoon. Lautakunnan lakisääteiset tehtävät ovat kattavia, ja asioiden valmistelu edellyttää, että organisaatiossa on riittävästi henkilöstöä.
- Esittelijöiden, sihteerien ja teknisten sihteerien lisäksi tarvitaan jatkuvasti asiantuntijahenkilöstöä valmistelevaan lautakunnan tehtäviin kuuluvat selvitykset ja arvioinnit.

Kansalliskielilautakunnat hyötyvät yhteistyöstä

- Lautakunnalla tulisi myös olla tietoa hyvinvointialueen eri toiminnoista. Tämä voidaan varmistaa esimerkiksi perustamalla hyvinvointialueen eri toimintojen henkilöstöstä koostuva verkosto, jonka jäsenet voivat antaa taustatietoa heidän alaansa liittyviä asioita käsiteltäessä.
- Kansalliskielilautakuntien olisi tärkeää tehdä yhteisessä verkostossa yhteistyötä erityisesti liittyen kaksikielisten hyvinvointialueiden yhteistyösopimukseen ja kansalliseen tehtävään kehittää ruotsinkielistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa.

Saamen kielen lautakunta

- Hyvinvointialueilla, joihin kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvia kuntia, toimii saamen kielen lautakunta. Lautakunnan jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä.
- Vähintään 40 prosenttia lautakunnan jäsenistä on nimettävä saamelaiskäräjien sekä kolttalain 42 §:ssä (253/1995) tarkoitetun kolttien kyläkokouksen esittämistä henkilöistä siten, että kyläkokous esittää näistä yhtä henkilöä.
- Saamen kielen lautakunnalla on samat tehtävät kuin kansalliskielilautakunnalla (lukuun ottamatta kaksikielisten hyvinvointialueiden väliseen yhteistyösopimukseen liittyviä tehtäviä).

Kuka kuuluu tiettyyn kieliryhmään?

- Pohjanmaan hyvinvointialueella suomenkieliset kuuluvat kielelliseen vähemmistöön. Muilla kaksikielisillä hyvinvointialueilla ruotsinkieliset kuuluvat kielelliseen vähemmistöön.
- Mutta miten määritellään, kuka on suomen-, ruotsin- tai saamenkielinen, toisin sanoen, kuka voi olla kansalliskielilautakunnan tai saamen kielen lautakunnan jäsen? (Jäsenen ei tarvitse olla hyvinvointialueen luottamushenkilö.)

Joustava tulkinta kieliryhmään kuulumisesta

- Merkintä äidinkielestä väestötietojärjestelmässä ei ole ainoa määräävä tekijä.
- Myös kielen asema käytännön elämässä, kotikieli ja aito kaksikielisyys otetaan huomioon.
- Tulkinta voi perustua myös henkilön todelliseen kielitaitoon, joka voidaan osoittaa oppivelvollisuuden tai muun tutkinnon suorittamisella kyseisellä kielellä.
- Saamenkielisten kohdalla olisi myös painotettava kulttuuria ja sen ymmärtämistä. Saamelaiskäräjälain sisältämä saamelaismääritelmä ei ole sama asia kuin saamelaiseen kieliryhmään kuulumiseen. Siksi ei ole tarpeen arvioida, täyttävätkö ihmiset saamelaismääritelmän, vaan pyrkiä löytämään saamenkielisiä, jotka tuntevat ja ymmärtävät saamelaiskulttuuria.

Oikeuskäytäntöä kieliryhmään kuulumisesta

- Oikeuskäytännössä on katsottu, että ruotsinkielistä yhteisöä voi edustaa henkilö, jolla on ruotsinkielinen tausta tai identiteetti.
- Tämä edellyttää, että kyseisellä henkilöllä on merkittävä ja henkilökohtainen yhteys ruotsin kieleen ja henkilöihin, jotka käyttävät ruotsia äidinkielenään tai pääkielenään (Turun hallinto-oikeuden päätös 14/0387/1, 23.12.2014).

Lähteitä

Hyvinvointialueen hallintosäätömalli 2021

Kuntaliiton kotisivu 03/2022

VPS-ryhmän kaksikielisten hyvinvointialueiden valmistelun tukiaineisto 2021

Opas maakunnan vähemmistökielen vaikuttamistoimielimen ja saamen kielen vaikuttamistoimielimen toimintaan 12/2018

Pohjoismainen sosiaalipalvelusopimus

Kielilaki (6.6.2003/423)

Laki hyvinvointialueesta (29.6.2021/611)

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (29.6.2021/612)

Hallituksen esitys sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta (RP 241/2020 rd)

Laatija: OTM Robin Lindberg

Asiantuntija ruotsinkielisten asioiden yksikössä/Suomen Kuntaliitto
02/2022

Kääntäjä: Alexander Eriksson

Avustava lakimies, lakiyksikkö/Suomen Kuntaliitto
03/2022

www.kuntaliitto.fi